

Výzkumný projekt LITERACY – vznik portálu pro dospívající a dospělé jedince s dyslexií

PhDr. Kamila Balharová – členka týmu PPP Brno, expert na adaptaci online nástrojů pro jedince s dyslexií

Poruchy učení tvoří skupinu různých dysfunkcí, které mají různorodé projevy. Dyslexie je známá jako porucha čtení, dysgrafie jako porucha procesu psaní, dysortografie jako porucha pravopisu, dyskalkulie jako porucha matematických schopností. Projevy se však netýkají pouze čtení, psaní, počítání či gramatických pravidel, ale mají také vliv na paměť, pravolevou a prostorovou orientaci, sluchové a zrakové vnímání či na zpracování informací. Problémy v jakékoli oblasti nekončí s tím, že dítě absolvuje základní školu, ale přetrvávají v různých projevech a formách až do dospělosti.

V současné době si čím dál víc odborníků uvědomuje problém s nedostatečnou gramotností u dospělých s dyslexií, a proto vnikají mezinárodní výzkumné projekty, které tuto problematiku zkoumají a navrhují řešení. Česká republika se také do těchto programů zapojuje, díky tomu vznikají nové možnosti podpory nejen těchto žáků, ale i dospívajících a dospělých s dyslexií.

V letošním školním roce se dokončuje mezinárodní výzkumný projekt LITERACY, který je zaměřený na pomoc lidem, kteří mají problémy se čtením. V jeho rámci vznikají webové stránky, na kterých najdou uživatelé prostředí, které bylo vytvářeno pomocí procesu Human Center Design (HCD), tedy designu zaměřeného na člověka – v tomto případě na dospívající a dospělé jedince s problémy se čtením, kteří jasně vnímají překážky a aspekty sociální exkluze způsobené dyslexií, disponují alespoň základní schopností používat počítač a chtějí na sobě pracovat. Ne všichni dospívající a dospělí jedinci s dyslexií se totiž dostanou k odborné péči. Někteří ji ani nevyhledávají, ale mnoho z nich chce v životě uspět a hledá cesty.

Obrázek 1. Literacy portál – česká verze.

Dyslexie tedy není pouze porucha čtení, ale projevuje se i dalšími faktory, například problémy s orientací v čase, s vnímáním, pamětí nebo poruchami pozornosti. Tyto informace najde uživatel ve spíše teoretické části nazvané **O DYSLEXII**. Informace si zde může přečíst v textu, který je jedincům s dyslexií přizpůsoben. Neobsahuje složitější souvětí, aby se čtenář neztrácel ve významu a souvislostech. Text není zarovnán do bloku a je členěn na kratší odstavce pro snazší orientaci v textu. Na stránkách si uživatel v osobním **NASTAVENÍ** sám může vybrat pozadí i typ písma, které mu vyhovuje. Základní nastavení má žluté pozadí a černé písmo, které je pro čtení výhodnější kombinací než černé na bílém pozadí. Jednotlivé řádky mají nejvýše 70 znaků, aby bylo snadné řádek přehlédnout od začátku do konce. To vše usnadňuje čtení textu a orientaci v něm.

Část **KAŽDODENNÍ ŽIVOT** obsahuje mnoho témat, která si (kromě informací o dyslexii) vybrali respondenti v rámci procesu již zmiňovaného HCD. Zajímavá pro ně jsou tato témata:

- **Co je dobré o sobě vědět** – pojednává o sebekontrolě, impulzivitě, asertivitě.
- **Podpora** – obsahuje systém péče o jedince s poruchami učení, a tedy i dyslexií v ČR, jak požádat okolí o pomoc, svépomocné skupiny jedinců s dyslexií, které v ČR existují, a také jak pomoci sám sobě.
- **Zaměstnání** – zde čtenáři najdou informace a rady od hledání zaměstnání přes psaní životopisu (včetně pomocného formuláře) k přípravě na pohovor, informace o pracovní smlouvě a všech jejích součástech i náležitostech a souvislostech, až k tipům, jak si přizpůsobit podmínky v práci, včetně strategie zvládání problémů na pracovišti a pravidel komunikace v týmu.
- **Život s dyslexií** – důležitými tématy jsou sebevědomí, sebeúcta, rodičovství, život s hyperaktivitou, jak se vypořádat z úzkostí, neúspěchem, únavou.
- **Plánování v běžném životě** – obsahuje návody a pomůcky, které pomáhají s organizací úkolů, času, prostoru.
- **Učení, paměť a pozornost** – pojednává o podmínkách a technikách učení, učebních strategiích, paměťových metodách, pomůckách, včetně zapamatovávání hesel a kódů, které v životě potřebujeme. Pozornost pak lze zlepšovat za pomoci meditace, žonglování či východních učení zabývajících se pohybem (např. thai-chi, jóga). Méně známé je, že hudba i v podobě pasivního přijímání poskytuje neurologickou harmonizaci, aktivní tvorba hudby a tanec je výborným povzbuzením pro kognitivní funkce. Samozřejmostí jsou přímé odkazy na nahrávky doporučených skladeb.
- **Čtení v každodenním životě** – čtenáři zde najdou různé strategie ve čtení, ať už se jedná o holistické čtení, metodu čtení Orton-Gillinghamové, či využití myšlenkových map při čtení.
- **Psaní v každodenním životě** – pojednává o tom, co je důležité si zapsat na jednáních či schůzkách, proč je dobré po sobě kontrolovat pravopis a kde najít pomoc, jak oslovovat ve formálních dopisech, vzory formálních dopisů (například žádost, objednávka), jak vyplňovat formuláře, stejně tak jako postup při založení mailové adresy a psaní e-mailů.
- **Matematika v každodenním životě** – ukazuje, kdy je v běžném životě potřebná matematika, používání kalkulačky, včetně toho, kde najdou například speciální kalkulačky pro výpočet úroku nebo daně.
- **Cizí jazyk** – od výběru jazyka se dostanou přes výhody a nevýhody papírových a on-line slovníků k tomu, jak mluvit cizím jazykem i když umí jen málo, k efektivnímu učení se cizímu jazyku, posledním tématem pak jsou doporučení k přípravě na zkoušku z cizího jazyka.

V části **OTESTUJTE SE** je vyžadováno přihlášení, neboť jednou z hlavních funkcí portálu je prostředí, které je přizpůsobeno jedincům s dyslexií, a to každému jednotlivci zvlášť. Toho lze dosáhnout pouze tehdy, když se jedinec **přihlásí**, vyplní si vstupní dotazník a udělá testy. Jeho výsledky jsou napojené na uživatelské jméno a portál pak rovnou nabízí osobní doporučení – viz obrázek 2.

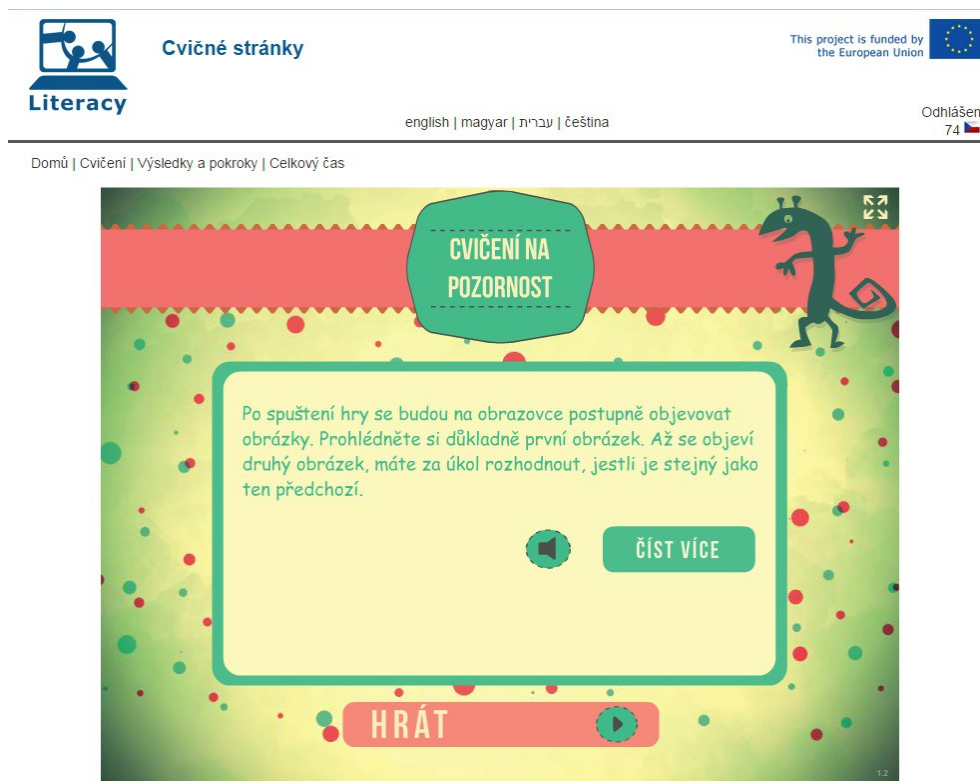
Obrázek 2. Literacy portál – osobní profil.

Po přihlášení uživatel snadno zjistí, které testy již má hotové a které zatím nedokončil. Dozvídá se, který trénink je pro něj vhodný, včetně odkazů přímo na konkrétní cvičení. V přizpůsobených Užitečných nástrojích najde odkazy na ty, které by se mu nejvíce hodily. Neznamená to však, že by měl zamezen přístup k ostatním částem portálu, jsou pouze nabízeny v přizpůsobeném pořadí, které by mělo přihlášenému uživateli nejvíce vyhovovat.

Nepotvrdila se domněnka, že dospívající a dospělí jedinci s dyslexií nebudou mít zájem se nechat testovat. Naprostá většina respondentů, kteří se zúčastnili první fáze validizace portálu, testy na portál zařadila, očekávala by je tam. Předpokládali také, že portál bude obsahovat cvičení – trénink kognitivních funkcí. Proto v sekci **TRÉNOVÁNÍ MOZKU** najdou uživatelé procvičování soustředění, paměti, pozornosti. Mohou zde trénovat v úkolech využívajících obrázky, čísla nebo text. Záleží na tom, co potřebují nejvíce procvičit.

Obrázek 3. Trénování mozku – cvičení na pozornost.

UŽITEČNÉ NÁSTROJE obsahují velké množství odkazů na internetové nástroje, které jsou rozděleny do oblastí podle své funkce (například Text do řeči, Převod řeči na text, Slovníky a překladače) a řazeny podle abecedy. Portál je vytvářen ve čtyřech jazycích – angličtině, češtině, maďarštině a hebrejštině, proto i nástroje byly vyhledávány pro tyto jazykové verze.

KOMUNITNÍ ZÓNA slouží k virtuální výměně rad a zkušeností uživatelů portálu a v současné fázi výzkumného projektu k tomu, aby tvůrci portálu získali zpětnou vazbu od co nejvíce uživatelů. Na základě zpětné vazby pak ještě chtějí portál upravovat.

Doplněním portálu je i **KREATIVNÍ KOUTEK**. Nyní existuje v anglické verzi a v budoucnu budou popsány nástroje, které lze kreativně využít, i v české verzi. Jedná se o nástroje doplněné návodným videem, jak s nimi pracovat, nicméně jsou poměrně snadno a intuitivně ovladatelné. Například: **Popcorn Maker** umožňuje kombinovat různé formy informací, jako je video, audio, obrázky, text a odkazy. **Tiki Toki** je zdarma poskytovaný webový software pro vytvoření časové řady. Je snadno ovladatelný a poskytuje mnoho možností pro nastavení časové osy pro úkoly. Lze přidat různé typy médií, včetně videa, obrázky a odkazy a vybrat si mezi klasickou 2D časovou osou a efektní 3D volbou.

Portál LITERACY, který lze najít na: <http://www.literacyportal.eu/>, vznikl v rámci celoevropského výzkumného projektu Literacy financovaného Evropskou komisí v oblasti informačních a komunikačních technologií (ICT) v rámci 7. rámcového programu (Grantová dohoda č.: 288596). **Konsorcium projektu** je složeno z odborníků ze sedmi organizací pěti zemí:

- Indra Sistemas S.A. , Španělsko;
- B&M InterNets s.r.o., Česká republika;
- Univerzita Vídeň, Rakousko;
- Maďarská akademie věd, institut psychologie, Maďarsko;
- AnimaScan Ltd, Izrael;
- Centrum pro technologie ve vzdělávání, Izrael;
- Pedagogicko-psychologická poradna Brno, Česká republika.

Tento mezinárodní tým se tedy skládá z odborníků z více oborů. Propojuje znalosti a schopnosti programátorů, ICT specialistů a odborníků z oblasti psychologie, speciální pedagogiky a medicíny, kteří se zabývají dyslexií. Odborníci z Univerzity ve Vídni propojují obory. Na jedné straně dávají podněty k výzkumu designu portálu cestou HCD (Human Center Design), na druhé straně zpracovávají výsledný návrh portálu a výsledky předávají ICT specialistům, aby navržený design převedli do internetového prostředí. Protože se jedná o odborníky, kteří se zabývají zprostředkováním komunikace mezi světem ICT a ostatními uživateli, napomáhají vzájemnému pochopení požadavků obou stran při vytváření portálu. Výzkum zaměřený na jednotlivé části portálu oslovuje jedince s dyslexií ve věku od 16 do x let a podle výsledků pak tvoří a upravuje konečný produkt. Ti to jedinci se tak podílejí jak na přizpůsobování prostředí portálu, tak na jeho obsahu. V současnosti probíhá poslední část validizace celého portálu mezi 150 respondenty – uživateli s dyslexií ve třech zemích, v České republice, Maďarsku a Izraeli.

Zdroje:

Projekt Literacy dostupný on-line: <http://www.literacyproject.eu/home.jsp?idl=cz>

Portál Literacy dostupný on-line: <http://www.literacyportal.eu/cs.html>